

Uloga medicinske sestre u procjeni obitelji

Garić, Ivana

Undergraduate thesis / Završni rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Technical College in Bjelovar / Visoka tehnička škola u Bjelovaru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:144:247269>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-08**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Bjelovar University of Applied Sciences - Institutional Repository](#)

VISOKA TEHNIČKA ŠKOLA U BJELOVARU
STRUČNI STUDIJ SESTRINSTVA

ZAVRŠNI RAD br. 35/SES/2016

**ULOGA MEDICINSKE SESTRE U PROCJENI
OBITELJI**

Ivana Garić

Bjelovar, rujan, 2016.

VISOKA TEHNIČKA ŠKOLA U BJELOVARU
STRUČNI STUDIJ SESTRINSTVA

ZAVRŠNI RAD br. 35/SES/2016

ULOGA MEDICINSKE SESTRE U PROCJENI OBITELJI

Ivana Garić

Bjelovar, rujan, 2016.

Visoka tehnička škola u Bjelovaru

Trg E. Kvaternika 4, Bjelovar

1. DEFINIRANJE TEME ZAVRŠNOG RADA I POVJERENSTVA

Kandidat: **Garić Ivana**

Datum: 20.04.2016.

Matični broj:000914

JMBAG: 0314009006

Kolegij: **ZDRAVSTVENA NJEGA U ZAJEDNICI 2**

Naslov rada (tema): **Uloga medicinske sestre u procjeni obitelji**

Mentor: **Goranka Rafaj, mag.med.techn.**

zvanje: **predavač**

Članovi Povjerenstva za završni rad:

1. **Jasmina Marijan-Štefoković, dipl.med.techn., predsjednik**
2. **Goranka Rafaj, mag.med.techn., mentor**
3. **Živko Stojčić, dipl.med.techn., član**

2. ZADATAK ZAVRŠNOG RADA BROJ: 35/SES/2016

U radu je potrebno opisati obitelj, strukturu i načine funkcioniranja obitelji te važnost obiteljske procjene u radu medicinske sestre. Također je potrebno opisati primjenu procesa sestrinske skrbi u procjeni obitelji, karakteristike zdrave obitelji, utjecaj obiteljskog zdravlja na zdravlje pojedinca i zajednice.

Zadatak uručen: 20.04.2016.

Mentor: **Goranka Rafaj, mag.med.techn.**

ZAHVALA

Zahvaljujem svim profesorima i predavačima Stručnog studija sestrinstva na prenesenom znanju, posebno svojoj mentorici Goranki Rafaj, mag.med.techn. na stručnoj pomoći tijekom izrade ovog rada kao i na izrazitoj motivaciji.

SADRŽAJ

1.UVOD	2
2.CILJ RADA	3
3.DEFINICIJA OBITELJI.....	4
4.BRAK.....	5
5.STRUKTURA OBITELJSKIH ZAJEDNICA U POVIJESTI	6
5.1. Nuklearna obitelj.....	6
5.2. Razbijena obitelj	7
5.3 Proširena obitelj: poliandrija i poliginija.....	7
5.3.1. Poliandrija	8
5.3.2. Poliginija.....	9
5.3.3. Konkubinat	10
5.3.4. Grupni brak	10
5.4. Patrijahalni tip obiteljske organizacije	10
6.STRUKTURA SUVREMENE OBITELJI.....	12
6.1. Tipična obitelj	12
6.2. Nepotpune jednoroditeljske obitelji.....	13
6.3. Razvedene obitelji s razdvojenom djecom	13
7.FUNKCIJE OBITELJI.....	15
7.1. Obiteljski odgoj.....	15
7.2. Emocionalna funkcija obitelji	16
7.3. Biološko-seksualna funkcija	16
7.4. Reproductivna funkcija	18
7.5. Socijalizacijska funkcija	18
8.PLANIRANJE OBITELJI	21
9.OBITELJSKO OZRAČJE I FUNKCIONIRANJE OBITELJI	22
10.DIJETE U KONTEKSTU OBITELJI	23
11. PROCJENA OBITELJI.....	25
11.1. Instrumenti za procjenu	25
12.UTJECAJ BOLESTI NA OBITELJ	28
13.EDUKACIJA OBITELJI	30
14.ZAKLJUČAK.....	31
15.SAŽETAK	32

16.SUMMARY	33
17.LITERATURA	34

1. UVOD

Pojam obitelj dolazi od staroslavenske riječi „obitel“ što znači samostan,stan. Riječ obitelj je posuđenica izvedena od glagola obitati, stanovati, obitavati. Drugi jezikoslovci razmišljaju slično te govore da riječ obitelj dolazi od praslavenskog „obitela“ što znači familija, porodica, coenobium, samostan. Takvo pojmovno određene značilo bi da obitelj određuje zajednički život. S druge strane, postoji još jedan naziv kojeg nazivaju stranim, a to je porodica. Riječ porodica je izvedenica od riječi porod i rod. Prema tome obitelj bi značila povezanost krvnim sredstvom, a ne zajedničkim životom. Već po pokušaju pojmovnog određivanja riječi obitelj, vidljivo je kako postoje različiti zaključci o tome što je i tko se smatra obitelji (1).

Iako obitelj kroz povijest doživljava razne promjene u svom obliku, načinu funkcioniranja i vrijednostima, sve do danas se smatra temeljem ljudske zajednice (2). Ljudska povijest bila je burna te su se tokom nje gradile razne zajednice, ali sve je bilo kratkog vijeka. Obitelj je ostala postojana sve do danas. Obitelj je, ili bi svakako trebala biti, svojim članovima mjesto ispunjeno mirom, skladom i sigurnošću (3).

Kako za samog pojedinca, tako i za kompletno društvo, obitelj je od velike važnosti. To je prvo mjesto u kojoj djeca i mlađe osobe zadovoljavaju vlastite potrebe. Govoreći o zadovoljavanju potreba, ne misli se samo na potrebe po hijerarhiji A. Maslowa, već i o onima koje imaju posebno značenje, a to su ljubav, sloboda, moć, stvaralaštvo i zabava (2).

Upravo zbog svoje važnosti, obitelj je često bila tema raznih znanstvenih i stručnih područja. Iz tog razloga postoje brojne definicije i viđenja koja različito definiraju obitelj (1).

2. CILJ RADA

Cilj rada je opisati obitelj, strukturu i načine funkcioniranja obitelji te važnost obiteljske procjene u radu medicinske sestre. Također je potrebno opisati karakteristike zdrave obitelji, utjecaj obiteljskog zdravlja na zdravlje pojedinca i zajednice.

3. DEFINICIJA OBITELJI

Pojmom obitelji još od davnina bave se razna znanstvena i stručna područja. Posljedica toga su brojne definicije obitelji i njezina različita shvaćanja (1). Postoji mnogo oblika zajedničkog života, računanja srodnitva i rituala koji se u nekim područjima smatraju prihvatljivim, dok su u drugima područjima manje prihvatljivi (2).

U moru raznih tumačenja pojma obitelji, postoji nekoliko definicija koje su postale osnova za definiranje obitelji u nekim znanstvenim područjima. Tako postoji sociološka definicija koja kaže da je obitelj osnovna jedinica društva te antropološka koja opisuje obitelj kao osnovnu ljudsku zajednicu. Prema psihološkoj definiciji, obitelj je važna za primarnu socijalizaciju te za djetetov psihički razvoj. Pravna definicija opisuje obitelj kao osobe povezane brakom ili vanbračnom zajednicom. Između takve zajednice postoje jasno utvrđena prava i dužnosti (1).

Jedna od socioloških definicija obitelji koja se posebno ističe je ona od Z. Golubović (1981.) koja glasi: „Obitelj je funkcionalna, bio-socijalna društvena skupina koja povezuje društvo i individuu, a ujedno je i bio socijalna jedinica jer ne funkcionira samo po društvenim pravilima, konvencijama i normama.“ Definicija se ističe jer autorica u njoj ističe biološke činitelje što u ostalim definicijama često izostaje. Osim toga, ova definicija je primjenjiva i u teoriji i u praksi (1).

Sve te definicije površno određuju značenje obitelji jer unatoč dugogodišnjim proučavanjem obitelji i brojnim definicijama, ne postoji niti jedna koja bi točno odredila značenje te društvene pojave jer se pojavljuje u raznim oblicima i kombinacijama.

Kako s godinama dolazi do promjena u društvu, tako je došlo i do promjena u obitelji. Mijenjaju se stilovi života, dolazi do raspada, odnosno do mijenjanja strukture obitelji (1).

4. BRAK

„Brak (eng.marriage) je relativno stabilna zajednica dvaju punoljetnih lica suprotnog spola (kod nas) koji organiziraju zajednički biološki, radni, društveni, socijalni i kulturni život.“ (2) Svaka država ima svoj zakon prema kojemu priznaje ili ne priznaje valjanost braka. Tako je u nekim državama sklapanje bračne zajednice moguće i između osoba istog spola.

Brak se širi i postaje obitelj dolaskom djece. Ranije u povijesti, bračnu zajednicu činili su nekoliko žena i muškaraca. Tek kasnije javlja se brak između jednog muškarca i jedne žene, odnosno monogamni brak. Zajednica braka ima ulogu sređivanja odnosa i ponašanja između ljudi, a mnogi autori priznaju obitelj samo kao zajednicu koja je okrunjena brakom (2).

5. STRUKTURA OBITELJSKIH ZAJEDNICA U POVIJESTI

George Peter Murdock daje najopširniji pregled raznih oblika obitelji. U svom istraživanju uspoređivao je 250 u povijesti poznatih obiteljskih zajednica te pojmovi koje uvodi tada postaju stalni termini za obitelj u sociologiji (1).

Murdock opisuje obitelj kao jedinstvenu instituciju u društvu koja je prisutna u svim redovima društva. Međutim, autori Elkind (1995) i Stacey (1993) pišu kako obitelj nije institucija nego „ideološki i simbolički konstrukt koji ima svoju povijest i načela“. Sociolozi u današnje vrijeme ne slažu se s univerzalnim definicijama obitelji. Smatraju kako o našem osobnom shvaćanju i razmišljanju ovisi što ćemo i koga smatrati obitelji (3).

5.1. Nuklearna obitelj

Nuklearna obitelj je najmanji oblik obiteljske strukture. Sastoji se od muškarca, žene i njihove djece. Djeca mogu biti njihova vlastita ili usvojena. U vrlo rijetkim slučajevima s njima žive i druge osobe. Nuklearna obitelj podrazumijeva zajedničko mjesto življenja, zajednički oblik rada i reprodukciju. Takav oblik obitelji određuje brak (4).

Brak se smatra trajnom i nerazrješivom zajednicom između muškarca i žene i kao takav postaje osnova za stvaranje i odgajanje djece. Kroz povijest, brak i obitelj bili su podložni raznim utjecajima i izazovima (5). Sve više se pojavljuju obitelji s jednim roditeljem, obitelji koje nemaju djecu te suživot između muškarca i žene bez braka. Stoga je ova Murdockova definicija obitelji izazvala razne rasprave jer isključuje obitelji koje imaju jedno dijete i obitelji koje nemaju djecu. U današnje vrijeme se pojavljuju i brakovi između osoba istog spola te zajednički život bez sklapanja bračne zajednice, što se također ne uklapa u definiciju nuklearne obitelji (1).

5.2. Razbijena obitelj

Primjer razbijene obitelji najbolje nam prikazuje afričko pleme Ik koje je zbog migracija natjerano u nepoznata i neprijatna područja na jugu Sudana. Stalne migracije, borba život i hranu znatno su promijenila njihove odnose u obitelji. Iako muškarci i žene žive kao parovi, često su razdvojeni zbog borbe za preživljavanjem. Udaljavaju se jedni od drugih te su im i seksualni odnosi rjeđi. Iako se dosta djece rađa, dosta ih i umire zbog nestašice hrane. Djeca se hrane majčinim mlijekom do tri godine, a nakon toga su prepuštena samostalnom pronalasku hrane. Otac i majka se ne bave odgojem djece i nema povezanosti između roditelja i njih. Stari ljudi su bez zaštite te isto kao i djeca često umiru zbog nestašice hrane. Unatoč takvim uvjetima života, njihova zajednica postoji već stotinama godina.

Promatrajući ovaj primjer plemena, brak i obitelj ne bi bili osnova društvenog života, nego bi to bila zajednica djeteta s majkom ili sami pojedinci.

Iako se nuklearna obitelj osobito javlja u slabo razvijenim društvima, sve češće je ona posljedica razvoja industrije (4). Povećao se broj žena, odnosno majki koje rade. Osim toga, u današnjem svijetu sve više raste broj razvoda. U većini slučajeva roditelji ponovo sklope brak, pa se u zajednici pojavljuje maćeha, očuh te polubraća odnosno polusestre (6). I dok se na jednoj strani povećava broj razvoda, istodobno raste i broj neudanih i neoženjenih muškaraca (4).

Znanstvenici u Americi postaju zabrinuti te govore o tome kako je obitelj u njihovom društvu ozbiljno postala ugrožena jer sve više dolazi do njenog restrukturiranja. Hrvatska sve više slijedi taj trend, ali ne u tolikoj mjeri (6).

5.3 Proširena obitelj: poliandrija i poliginija

Početni oblik slaganja u širu zajednicu Murdock je prepoznao u obitelji koja se sastoji od dviju ili više nuklearnih obitelji koje su povezane višekratnom ženidbom, odnosno jedan od roditelja je sklopio više brakova. U proširene obitelji ubrajamo i one koje se određuju prema mjestu stanovanja krvnim vezama kojima su povezani. Prema tome razlikujemo patrilokalnu, matrilokalnu, bilokalnu i avunkulatsku obitelj (4).

Patrilokalna obitelj je posebna po tome što svi muški potomci s očeve strane žive zajedno. Dakle, sinovi osnivaju svoje obitelji koji se priključuju očevoj obitelji. Primjer takvih zajednica su nekadašnje slavonske zadruge u kojima su postojali „kućari“ gdje si živjeli zajedno sinovi i snahe. Kako se obitelj širila, selili su se u zajedničko domaćinstvo.

Matrilokalna obitelj je suprotna od patrilokalne. U toj obitelji majka, njezine kćeri, njihovi muževi i potomci žive zajedno.

Bilokalna obitelj je ona obitelj u kojoj sin ili kćer ostaju kod svojih roditelja te u obitelj uključuju i svoje partnere i potomke.

Avunkulatska obitelj je posebni oblik obiteljske zajednice u kojoj važnu ulogu u obitelji ima majčin brat, odnosno ujak. Pleme Haida u Britanskoj Kolumbiji je primjer avunkulatske obitelji. Kod njih dječaci nakon što navrše 10 godina napuštaju svoje obitelji, odlaze kod majčinog brata te na kraju oni nasljeđuju njegov imetak.

Istovremena bračna veza jedne osobe s dvije ili više osoba suprotnog spola naziva se poligamija. Takva zajednica kroz povijest bila je osuđivana od strane društva i nazivali su je zajednicom koja priliči divljacima. Unatoč tome, ipak je od većine populacije bila prihvaćena (7). Postoje dvije vrste poligamije. Poliandrija je naziv za zajednicu u kojoj žena istovremeno ima više muževa, a poliginija je naziv kada je muškarac u bračnoj zajednici istovremeno s više žena.

Proširenu obitelj Murdock opisuje kao poligamni oblik obitelji. Poligamna obitelj je ona koja se sastoji od nekoliko nuklearnih obitelji, a koje su se povezale tako da je jedan od roditelja ušao u više brakova (4).

5.3.1. Poliandrija

Poliandrija, zajednica žene s više muškaraca, događa se vrlo rijetko. Gledajući kroz povijest i u mnogim zapisima, poznata su samo dva takva slučaja. Društva koja su tolerirala takav oblik života bili su Markizi u Polineziji i Toda u Indiji. Većinom je to bio oblik zajednice u kojem nekoliko braće živi i uzdržava jednu ženu. Takav oblik poliandrije naziva se fraternalna poliandrija. U takvim slučajevima, otac djeteta se određuje prema daru koji mu je dan na ceremoniji određivanja očinstva. Na toj

ceremoniji određuje se i red očinstva. Sljedećem djetetu otac će biti drugi brat čak i da se dogodi da dijete bude začeto nakon njegove smrti.

U većini društava češće se pojavljuje prividna poliandrija. To se događa kada je nekoliko muškaraca u vezi s jednom ženom, brine za nju i uzdržava ju, ali nisu s njom povezani pravom bračnom zajednicom. Ti muškarci najčešće ne znaju jedan za drugog. Društvo takvu zajednicu rijetko prihvaća kao normalnom i prihvatljivom. Prividna poliandrija se održala u Indiji kod naroda imena Nayar. Kod njih žene i djeca ne žive s mužem, odnosno ocem nego borave u domaćinstvu ženinog brata. Zapravo, žene nemaju stalnog muža, nego imaju nekoliko ljubavnika. Ti muškarci nikad ne postaju dio obitelji. Brak naroda Nayar sklapa se samo formalno ulaskom žene u pubertet. Traje svega nekoliko dana i tada je ženi ponovo dopušteno imati ljubavnike. Osim toga, u samostanima je bilo moguće obaviti vjenčanje i odabrati stvar ili simbol za muža.

Otac u takvim zajednicama nije imao nikakva prava niti obveze prema djeci nego je majka bila ta koja se brinula o njima. Otac nije bio član obitelji. Obitelj se sastojala od majke, brata i njezinih potomaka. Takva vrsta zajednica prestala je postojati oko 1901. godine, a u državi Madras postala je zabranjena 1932. godine (4).

5.3.2. Poliginija

Poliginija je bračna zajednica između jednog muškarca i nekoliko žena istovremeno. Iako ona podrazumijeva i zajednički život, seksualnu i ekonomsku vezu između muškarca i njegovih žena, što kod poliandrije nije slučaj, poliginija se ipak pojavljuje češće i više je podržavana u društvu. U istraživanju koje je proveo Murdock sudjelovalo je 250 društava i od njih 193 prihvaća poliginiju, dok je 43 ne prihvaća i zabranjuju je (8).

No, iako je prihvatljivija i češća nego poliandrija i poliginija čak i u društvima koje je prihvaćaju, nije toliko rasprostranjena. Najčešći razlog toga je što je broj muškaraca jednak broju žena. Kada bi se provodila poliginija, velik broj muškaraca bi morao živjeti celibat.

U islamskim zemljama, prema Kuranu dopušten je brak između muškarca i najviše četiri žene (9). Žene moraju imati ista prava te im je muškarac dužan osigurati jednaka materijalna sredstva. Od velikih zemalja, Indija, Kina i Japan bile su zemlje u

kojima je poliginija bila normalna pojava. Dolaskom modernih i revolucionarnih vlasti, poliginija se prestala pojavljivati. Ostala je podvrsta poliginije, odnosno uzdržavanje konkubine (8).

5.3.3. Konkubinat

Konkubinat je oblik zajednice u kojoj muž u obitelj dovodi još jednu ženu i njezinu djecu. Između muža i nove žene ne uspostavlja se brak, a njezina djeca nisu ravnopravna svojoj polubraći (4).

Konkubina se u najčešćim slučajevima kupovala. Prava žena nije imala pravo prigovaranja zbog dovođenja konkubine, no ipak je imala sav nadzor nad njom i njezinom djecom. Također, prava žena je bila u bračnoj zajednici s mužem te je bila materijalno osigurana, za razliku od žene koju je muškarac naknadno doveo. Kada bi se muškarac zasitio konkubine, on ne bi imao nikakvih obveza prema njoj (4).

5.3.4. Grupni brak

Iako mnogi autori ne smatraju tako, Murdock pod definicijom poligamije smatra i grupni brak. Grupni brak je bračna zajednica između više muškaraca i žena. Rijetko se pojavljuje i u onim društvima koje ga prihvaćaju.

W. Good proveo je istraživanje o poliginijskim zajednicama u zemljama koje su imale praksu prihvaćanja takvih zajednica te zaključuje kako se one sve rjeđe pojavljuju. Zamjenjuju ih monogamne nuklearne obitelji koju podržavaju obrazovaniji, imućniji slojevi kao i industrijalizacija te se sve više ističe ideja o tradicionalnoj romantičnoj ljubavi (4).

5.4. Patrijarhalni tip obiteljske organizacije

Patrijarhalna obitelj je uglavnom obitelj seljaka koji posjeduju velika poljoprivredna imanja. U takvim zajednicama živi više obitelji koje su u najbližem srodstvu. Patrijarhalni tip obitelji javlja se u onim dijelovima zemalja gdje industrijalizacija i urbanizacija slabo napreduje. U nekim mjestima još uvijek se može pronaći tip obiteljske zajednice koja se nazivala „velika kuća“.

Patrijarhalna obitelj ima svog starješinu, odnosno „glavu obitelji“. Starješina je najstariji muški član obitelji. Treba naglasiti da glavu obitelji u takvoj vrsti zajednice

najprije određuje spol, pa tek onda dob. Muškarac se smatra moćnijim od žene. U pojedinim patrijarhalnim obiteljima jednak položaj s glavom obitelji imali su njegovi punoljetni sinovi. Ipak, unatoč njihovom jednakom položaju s ocem, o njihovoj ženidbi i dalje je odlučivao otac (2). Glava obitelji postavlja stroga pravila i zahtjeva od članova svoje obitelji slijepu poslušnost. Kao nagradu za poslušnost i poštivanje pravila, obećava im sigurnu budućnost (4).

6. STRUKTURA SUVREMENE OBITELJI

„Porodica je naziv za instituciju koja je stara koliko i sam ljudski rod, ona je paradoksalna i nedokučiva pojava. Dobiva mnoge oblike. Svugdje je ista, a ipak nigdje nije ista. Stoljećima je ista, a ipak nije ista.“ (2) Razlog mijenjanja oblika i strukture obitelji je proces evolucije. Obitelj se mijenja prema uvjetima vremena i mjesta gdje nastaje. Sve do nedavno, obitelj se oslanjala na vanjske spletove okolnosti koji su joj bili jamčevina za sklapanje, postojanje i povezanost. Obitelj je bila velika zajednica koja se sastojala od nekoliko generacija te njihovih zemljišnih posjeda, a nerijetko je i cijelo selo činilo jedinstvenu obiteljsku cjelinu (2).

Antropolozi u svojim definicijama obitelji daju određene kriterije za obitelj kako bi ona bila socijalno priznata. Obitelj prema njima nastaje uspostavljanjem bračne zajednice te se ona sastoji od muškarca, žene te njihove ili posvojene djece. Brak između muškarca i žene mora biti utvrđen jasnim pravilima, pravima i obvezama. Suvremene obitelji se ne uklapaju u potpunosti u tu definiciju obitelji. Ono što obilježava strukturu suvremenih obitelji jest raznolikost (3).

6.1. Tipična obitelj

Tipična obitelj je ona koja se sastoji od majke oca i njihove zajedničke djece (6). „Ova konstelacija najpotpunije ostvaruje uvjete kroz koje se može definirati što je to porodica i razdvojiti od drugih relativno trajnih veza između muškarca i žene koja se sastoji s jedne strane iz spolnih odnosa, a druge strane, u stvaranju i podizanju potomstva.“ (2)

Dolaskom djece u obitelj zajednički život i brak se podiže na veću razinu. Djeca daju sigurnost ekonomskih i socijalnih odnosa, kao i sigurnost za održavanje bračne zajednice između roditelja. Iako se ta činjenica smatra pozitivnom, u čestim slučajevima se ona pokaže i negativnom. Ljudi pokušavaju održati loš brak pod svaku cijenu upravo zbog djece. Upravo to nastojanje može imati lošiji učinak, ne samo za djecu nego i za sve ostale članove.

Iako je ovaj oblik nazvan „tipičnom obitelji“ autori naglašavaju da je to iz razloga samo jer su poistovjetili tipično s najčešćim (2).

Već je spomenuto kako strukturu moderne obitelji obilježava raznolikost, a to dokazuje i to što se sve više javljaju razvodi, žene koje žele djecu ali ne i muža, samohrani roditelji, ali sve više je i homoseksualnih brakova (5). Posebnu skupinu obitelji čine oni kod kojih jedan od roditelja zbog opisa svog posla rijetko boravi s obitelji. Također, sve češće se pojavljuju i ponovljeni brakovi.

U strukturi suvremene obitelji javlja se i takozvani „grandfamily“ tip obitelji. To je obitelj u kojoj baka ili djed preuzimaju ulogu primarnog skrbnika u obitelji. Iako se takav oblik obitelji pojavljivao i ranije, znanost se njome bavi tek odnedavno (3).

6.2. Nepotpune jednoroditeljske obitelji

Nepotpunu obitelj čine djeca i jedan od roditelja, majka ili otac koji se brinu o njima. Takva struktura obitelji nastaje iz više razloga. Nekada je u pitanju smrt oca ili majke, razvod roditelja ili jedan od roditelja napušta zajednički dom iz nekog drugog razloga (5).

Nepotpune jednoroditeljske obitelji u najčešćim slučajevima sastoje se od majke i djeteta. No, bez obzira nedostajao u obitelji otac ili majka, to se može odraziti na dijete. Svaki roditelj ima svoju posebnu ulogu u odgoju i odrastanju djece te se zbog toga kod nepotpune obitelji treba nastojati nadoknaditi taj nedostatak što je više moguće.

Za roditelja koji sam odgaja dijete kaže se da ima odgovornu, „najroditeljskiju“ i najplemenitiju ulogu. Svako dijete traži u roditelju svoj model po kojem se ono poistovjećuje pa je djeci u takvim obitelji potrebno pronaći prikladan primjer identifikacije. U nekim slučajevima to postanu maćeha ili očuh, ali to mogu biti i osobe iz javnog života koje pozitivno utječu na razvoj djece (2).

6.3. Razvedene obitelji s razdvojenom djecom

Razvod braka u današnjem svijetu je sve češće prisutan. Općenito vlada mišljenje kako je brak sve manje poželjan iako je danas institucija braka puno više slobodnija nego što je to bila ranije (6). Smatra brak treba biti zajednica dvoje ljudi među kojima vlada trajna ljubav, međusobno razumijevanje, tolerancija i pomoć. Međutim, danas to sve češće izostaje pa se sve češće jedan od supružnika odluči

zatražiti razvod braka ili jednostavno ode iz zajedničkog mjesta boravka, ne čekajući kraj sudskog postupka.

U cijeloj toj situaciji najviše pate djeca rođena u takvoj obitelji. Kada dođe do razvoda ona mogu pripasti jednom od roditelja ili roditelji dijele brigu i skrb o djeci. U nekim slučajevima djeca ostaju kod jednog roditelja, dok ovaj drugi ima obvezu nadzora i pomoći.

Djeca pate ne samo zbog odvojenosti roditelja, nego i zbog odvojenosti od braće i sestara. Događa se da razdvojene obitelji prestaju međusobno komunicirati, pa i razdvojena djeca gube međusobni kontakt ili su roditelji dosta udaljeni prostorno jedan od drugog pa to još više otežava i poskupljuje viđanje djece. Neke obitelji bez obzira na razvod ostaju u dobrim odnosima i održavaju prijateljske odnosne te jedni drugima međusobno pomažu.

Za djecu je vrlo važno da ostane u dobrim odnosima i u kontaktu s oba roditelja, kao i sa svojom braćom i sestrama i roditelji to trebaju imati na umu prilikom razvoda (2).

7. FUNKCIJE OBITELJI

7.1. Obiteljski odgoj

Obiteljski odgoj je jedna od temeljnih funkcija obitelji. Dijete prva znanja o odgoju stječe najprije u krugu uže obitelji (2). Proces odgoja je po utjecajem brojnih čimbenika kao što su psiho-fizičke osobine djeteta, roditelja i drugih osoba koje sudjeluju u odgoju te do kulturnih i civilizacijskih normi i vrijednosti šire društvene zajednice (3).

Obiteljski odgoj ne uči se iz knjiga nego iz svakodnevnih aktivnosti. Roditelji imaju glavnu ulogu u učenju djeteta kako se pravilno ophoditi prema drugim članovima u obitelji, susjedima, djetetovim vršnjacima te općenito s ljudima u okolini. Oni imaju zadaću učiti dijete moralne navike, učiti ga o dobrim djelima i humanosti. U krugu obitelji razvijaju se prvi stavovi o zajedničkom životu različitih ljudi, multikulturalizmu, multietičnosti, multireligioznosti (2).

Obitelj ima tri funkcije u odgoju djece. Prva je funkcija osigurati djetetu opstanak, odnosno osigurati mu uvjete za zdrav i dug život kako bi i ono nekad moglo imati svoju djecu. Gospodarska ovisnost je sljedeća funkcija, a pod tim se podrazumijeva da je obitelj dužna osigurati djetetu mogućnost za stjecanje znanja i vještina kako bi bilo u mogućnosti osigurati si materijalnu stabilnost u budućnosti. Treća funkcija obitelj je samoaktualizacija djeteta, a to znači da obitelj treba zadovoljiti različite djetetove kulturološke vrijednosti (3). Dakle, obilježje funkcije obiteljskog odgoja je izgrađivanje slobodne, samostalne i stvaralački usmjerene mlade osobe (2).

Dijete je odraz sredine u kojoj živi jer upravo je obitelj ta koja gradi temelj njegove osobnosti. Za dobar odgoj odgovorni su roditelji i stoga je jako bitan odnos roditelja i djece. Glavni čimbenik za odgoj jest autoritet, ali autoritet koji se temelji na poštovanju, ljubavi i povjerenju. Stoga, roditelji imaju težak i odgovoran zadatak. Skladne obitelji koje imaju otvorenu i dvosmjernu komunikaciju, koje svoje nesuglasice rješavaju razgovorom i u kojima prevladava tolerancija, povjerenje i prihvaćanje, imaju dobre predispozicije za kvalitetan i kompletan razvoj djeteta (3). Obitelj treba biti mjesto gdje se razmjenjuju ideje, uči i razgovara. Obitelj je prvo mjesto koje treba podučiti djecu o disciplini, samostalnosti i osobnom identitetu.

Također, u obitelji se razvijaju higijensko-zdravstvene, kulturne i radne navike. Radne navike su glavni čimbenik koji dijete treba naučiti jer bez njih nema uspjeha.

Često puta roditelji nisu svjesni koliko je bitan obiteljski odgoj ili su prezauzeti svojim profesionalnim karijerama pa tu brigu usmjeravaju na obrazovne ustanove, a neki čak očekuju da se djeca samoinicijativno odgajaju (2). Kako bi se unaprijedio život djece, najprije je potrebno osvijestiti roditelje o važnosti obiteljskog odgoja i poboljšati funkcioniranje obitelji kao sustava (3).

7.2. Emocionalna funkcija obitelji

Emocije su glavni faktor za nastajanje, opstanak i perspektivu suvremene obitelji. No, to se nije uvijek smatralo tako. Kroz povijest je vidljivo da je pokazivanje emocija bilo zabranjeno svim članovima u obitelji. Izuzetak su bili samo majka i dijete. Danas je toliko naglašena važnost emocionalne funkcije da je dobila posebno mjesto u hijerarhiji potreba.

Pokazivanje pozitivnih emocija djetetu smatra se bitnim čimbenikom koji utječe na njegov rast i razvoj. Dječji marazam, poremećaj koji može završiti smrću, veže se upravo uz nedostatak emocija, odnosno uz nedostatak iskazivanja ljubavi prema djetetu. Čovjeku su i u odrasloj dobi, ljubav i njoj slične emocije presudne za odražavanje dinamičke ravnoteže organizma.

Obitelj treba biti zajednica u kojoj roditelji i djeca imaju mogućnost iskrenog i otvorenog razgovora. Djeca sa svojim roditeljima trebaju razmjenjivati kako pozitivne tako i negativne emocije, ne samo kako bi zadovoljili osobne emocionalne potrebe nego da bi se spriječila mogućnost za nastanak nesporazuma, nerazumijevanja i sukoba (1).

7.3. Biološko-seksualna funkcija obitelji

Biološko seksualna funkcija obitelji smatrala se u doba zadružne obitelji jednakom kao i reproduktivna funkcija obitelji. Te dvije funkcije, jedna odgovorna za ljudsku reprodukciju, druga za zadovoljavanje ljudskih potreba, razišle su se razvojem obitelji. Za razilaženje biološko seksualne i reproduktivne funkcije osim razvoja obitelji, odgovoran je općenito razvoj društva te promjene među ljudskim odnosima. Ono što je karakteristično za ljudsku vrstu jest odabir u uspostavljanju

bliskih odnosa među ljudima, bilo da se radi odnosima na prijateljskoj razini ili višim emocionalnim odnosima.

Spolni odnosi, razvojem društva i obitelji postali su veoma značajna karakteristika kvalitete odnosa između partnera u bračnoj ili izvanbračnoj zajednici. Ti odnosi ne započinju više nakon stupanja u brak, kao što je to bio slučaj u prošlosti. Danas se u spolne odnose sve češće stupa mnogo ranije nego li dođe do braka i postali su prediktori uspostave, kvalitete i trajanja braka kad se on sklopi. Upravo iz razloga ranog stupanja u spolne odnose i stupanje u spolne odnose prije braka, sve više se javljaju slučajevi prijevračne trudnoće, vanbračne djece i stvaranja jednoroditeljskih zajednica (10).

Takve pojave su iz puno razloga složene. Sve više se događaju maloljetničke trudnoće. Upravo zbog svoje maloljetnosti, mladi roditelji nisu u sposobnosti raditi i samim time materijalno ovisne o svojim roditeljima. No, ne ovise o njima samo materijalno. Takve majke i same nisu još završile svoj proces sazrijevanja te se najčešće nisu u stanju brinuti još ni za sebe, a kamoli za novu obitelj. Kada se dijete rodi, mlade djevojke dobivaju ulogu socijalnog roditelja. Njihova socijalizacija još uvijek nije ni počela. Djevojke se većinom nisu uspjele realizirati ni u svojim tinejdžerskim ulogama, a rođenjem djeteta se moraju prilagoditi ulozi majke. Osim što se maloljetne djevojke moraju suočiti s problemima kao što su financije i nezrelost za tu ulogu, suočene su i sa pitanjem morala. Dakako, to ovisi uvelike o sredini u kojoj žive. U mjestima koja drže do tradicionalnog braka i vjeruju u patrijarhalni sustav vrijednosti, takve majke i njihova obitelj obično budu stigmatizirane. Kako bi to spriječili, roditelji često inzistiraju na sklapanju braka između djevojke i oca djeteta, koji većinom kao i djevojka nije zreo niti za brak niti za uloga oca.

U onim sredinama koje su okrenute suvremenom svijetu nema osude, ali nažalost nema niti podrške za majke i njihove obitelji. Zbog toga oni spadaju u skupinu najsiromašnijih. U Sjedinjenim Američkim Državama 90% je samohranih majki koje su tinejdžerice i žive na rubu siromaštva. Za tu činjenicu kriva je manjkava briga društva i pitanje slobode, odnosno njezino shvaćanje (1).

7.4. Reproduktivna funkcija obitelji

Reproduktivna funkcija obitelji je od velikog značaja jer svako društvo ima za cilj održati pozitivnu stopu nataliteta (11). Obzirom na takav cilj i nastojanje društva, očekivano bi bilo da se obitelj podržava i potpomaže u njenom širenju, odnosno rađanju više od jednog djeteta. No današnje društvo je u tom slučaju očito negdje zakazalo, jer je broj djece smanjen. U europskim državama broj stanovnika u stalnom je padu i to je u skladu sa stopom fertiliteta iako se reproduktivno razdoblje žena produžava. Događaju se i slučajevi gdje žena prvi put rađa i nakon 50.-te godine. I u Hrvatskoj se prosječna dob prvotkinja povećala. Godine 1960. prosječna dob žene koja rađa prvo dijete bila je 23,4 godine, a 1999. bila je 25,4 godine (1).

Iako je porast stanovništva u Hrvatskoj znatno smanjen, tu sliku popravljaju smanjen broj smrtnosti dojenčadi još od 1960.godine. Stopa mortaliteta dojenčadi se smanjila skoro za deset puta. Osim smanjene stope mortaliteta dojenčadi, smanjio se i broj pobačaja. Od 1987. do 1999.godine taj broj se smanjio gotovo četiri puta, dok se broj legalnih pobačaja smanjio za šest puta. Vjeruje se da je na jedno rođeno dijete 1990. bilo 0,84 pobačaja, a 1999. 0,33 pobačaja (1).

Ovi podatci govore kako društvo ulaganjem u zdravstveni sustav postiže pozitivne pomake za humanu reprodukciju. No to nisu mjere koje mogu bitno promijeniti problem smanjenog porasta stanovništva. Osim ulaganja u zdravstveni sustav, treba poduzeti mjere i na materijalnom, odnosno financijskom području, socijalnom i psihološkom (1).

7.5. Socijalizacijska funkcija obitelji

Obitelj je mjesto gdje započinje socijalizacija. Uz obitelj, pri socijalizaciji djece djeluju još i predškolske ustanove, škole, sredstva masovnih komunikacija, odnosno radio, televizija, knjige te kulturno-umjetničke ustanove (2).

Socijalizacija se veže uz obitelj u dva smjera. U prvom smjeru, odnosi se na samu obitelj, autonomnu društvenu zajednicu koja je organizirana na način da može funkcionirati sama čak i da se dogodi da šire društvo koje ju okružuje nestane. Takve organizacije nazivaju se rodovske zajednice ili zadružne obitelji koje su „proizvodno potrošne zajednice“ same sebi dovoljne, ali promjene u društvu su ih preorganizirale

u inokosne obitelji. Obitelj se zajedno sa svojim članovima morala prilagoditi novim društvenim zahtjevima.

Promjene koje su se dogodile, promijenile su i redoslijed važnosti funkcija obitelji. Tako su funkcije koje su bile na vrhu rang liste završile na začelju i obrnuto. Drugi pravac socijalizacije vezan je uz obitelj i njene članove biološki i socijalno. Tu vrstu socijalizacije može se definirati kao neprestani proces stvaranja čovjeka i čovječanstva u svakoj osobi i svakoj novoj generaciji. Kao takva, socijalizacija ima dvostruku ulogu. S jedne strane nameće konzervativizam i nameće novim naraštajima vrijednosti i stil života koji je karakterističan ranijim vremenima, a s druge strane ih upoznaje s najnovijim dostignućima i omogućuje im njihovo korištenje.

Socijalizacija se sastoji od tri glavne komponente: primajuće, kritičke i aktivističke. Njezin tijek ne teče uvijek lako i bez otpora jer su ljudi po prirodi skloni traganju za boljim, različitim i nečim novim. Uspješnost toka socijalizacije ovisi o osobinama primatelja, njegovoj kritičnosti i volji, ali i o osobinama onog koja nudi sadržaje socijalizacije. Uloga „davatelja“ je osobito važna, jer količina, kvaliteta i način na koji pruža socijalizaciju ima presudnu ulogu u tom procesu. Ako roditelj daje previše autoritarno s puno pritiska ono što smatra da je njegovom djetetu potrebno, to će imati više štete nego koristi u njegovom rastu, razvoju i sazrijevanju (1).

Socijalizacija se odvija u tri faze: primarnoj, sekundarnoj i tercijarnoj. Primarna socijalizacija počinje rođenjem i odvija se unutar obitelji. U tom procesu sudjeluje obitelj i djetetova okolina. Iako se ranije smatralo da je briga o djetetu samo majčina, danas je zna da je to pogrešno te je uloga oca jednako bitna kao i majčina. U primarnoj socijalizaciji dijete uči jezik, ponašanje, poprima sustav vrijednosti od svoje okoline te izražavanje emocija. U toj fazi dijete formira i self-koncept koji je vrlo bitan za njegovo daljnje funkcioniranje s drugim ljudima.

Sekundarna socijalizacija odvija se u odgojnim ustanovama u koje dijete odlazi i gdje se susreće s osobama koje nisu iz njegovog uskog obiteljskog kruga, ali s vremenom shvati da se u njih može pouzdati, osobito ako su te osobe komunikativne, brižne i dosljedne.

Tercijarna socijalizacija događa se kada dijete počne usvajati različite sadržaje koje nudi kino, kazalište i mediji, a u današnje vrijeme sve više računalo i internet.

Sve razine socijalizacije jako su bitne za svaku osobu, ali primarna razina je najbitnija i presudna jer o njezinom tijeku ovisi nastavak života pojedine osobe (1).

8. PLANIRANJE OBITELJI

Planiranje obitelji znači svjesnu i odgovornu brigu roditelja o broju djece, vremenu i razmaku između porođaja, kojoj je svrha rađanje planirane, željene i zdrave djece u optimalnom vremenu (13). Planiranje obitelji se provodi u gotovo svim kulturnim zemljama. Nasuprot planiranju obitelji, postoji i ono neplanirano, odnosno stihijsko rađanje djece koje često predstavlja problem kako za obitelj tako i za društvenu zajednicu. Imajući u vidu zdravstveno stanje majke, financijsku mogućnost, mogućnost školovanja djece kao i zapošljavanja, obitelj bi trebala planirati i odlučivati o broju djece. O tome bi najviše trebale voditi računa obitelji s nižim standardom, iako je češće da se upravo u tim obiteljima javlja stihijsko rađanje djece. Zbog toga se događa da obitelji s višim standardom imaju manji broj djece, nego siromašnije obitelji, iako bi trebalo biti suprotno (2).

Planiranje obitelji uključuje materijalno i stručno pripremanje za roditeljstvo i odgoj djece. Materijalno pripremanje podrazumijeva osiguranje i uređenje prebivališta te nabavku potrebnog pribora za dijete. Stručno pripremanje znači na vrijeme izabrati liječnika i zdravstvenu ustanovu u kojoj će se odvijati potrebni pregledi majke i djeteta.

Mlade roditelje je bitno upoznati s kontracepcijskim sredstvima kako bi im se olakšalo planiranje obitelji. Njihovo korištenje značajan je indikator planiranja obitelji. Primjenom kontracepcijskih sredstava obitelj se čuva i priprema za potomstvo kad joj to iz više razloga najbolje odgovara (2).

9. OBITELJSKO OZRAČJE I FUNKCIONIRANJE OBITELJI

Obiteljsko ozračje je pojam koji nije jednostavno definirati zbog njegove složenosti i uvjetovanosti nizom čimbenika. Obiteljsko ozračje čini kvaliteta obiteljskih odnosa, komunikacija, interakcije, psihološke karakteristike članova obitelji, odgojni stil roditelja i odnos obitelji prema društvenoj zajednici. Četiri su aspekta prema kojima se ocjenjuje njegova kvaliteta: doživljaj vlastite vrijednosti pojedinog člana, obiteljske komunikacije, obiteljskih pravila i sustava te odnosa obitelji prema širem društvu (3).

U zdravoj obitelji doživljaj vlastite vrijednosti pojedinog obiteljskog člana je visok, komunikacija unutar obitelji je direktna, jasna, specifična i iskrena. Također u takvoj obitelji postoje pravila ponašanja koja su fleksibilna, ljudska i adekvatna trenutnim potrebama i situacijama. Zdrava obitelj ima otvoren odnos prema društvu. U stvaranju takvog „zdravog“ ozračja obitelji najveću ulogu ima upravo komunikacija. Ona u obitelji treba biti otvorena, čista i jednoznačna. Nejasna, višeznačna i indirektna komunikacija obilježava poremećenu bračnu i obiteljsku psihodinamiku. Svaka obitelj ima svoja nepisana obiteljska pravila kojih bi se svaki član obitelji trebao pridržavati. Karakteristika zdravih obitelji je da te pravila prilagođavaju promjenama koje se događaju.

Promatrajući odnos obitelji prema širem društvu, razlikujemo tri oblika odnosa. Prvi tip odnosa obitelji i društva jest onaj u kojemu kontakta između obitelji i društva zapravo i nema. Obitelj funkcionira kao zatvoreni sustav sa svojim pravilima, stavovima i vrijednostima te mjesta za nekog novog iz društva u takvoj zajednici nema. Drugi tip odnosa je onaj u kojem nema granice između obitelji i društva. Takve obitelji nemaju svoj identitet, posebnost i intimu. Treći tip su otvoreni obiteljski sustavi, odnosno obiteljske zajednice koje imaju otvoren odnos s društvom, ali ne gube svoju posebnost, intimu i jedinstvenost.

Suvremena obitelj svakodnevno je na kušnji, a kako će ona to odgovoriti ovisi o svim njezinim članovima. Zdrave, funkcionalne i integrirane obitelji konstantno rade na izgradnji međusobnih odnosa te zdravog obiteljskog ozračja (3).

10. DIJETE U KONTEKSTU OBITELJI

Niti jedan faktor u životu djeteta nema veći utjecaj od obitelji koja je prva i općenito najvažnija za socijalizaciju djeteta u život. Uspješna socijalizacija je proces u kojem djeca stječu uvjerenja, vrijednosti i ponašanja koja se smatraju značajnima za društvo, što u velikoj mjeri ovisi o roditeljima i obiteljskim odnosima. Organizacija obitelji, struktura i funkcija imaju značajan utjecaj na djecu tijekom rasta i razvoja (14). Svaka obitelj je različita i ima različita pravila života, al unatoč tome svatko dijete bi se trebali odgajati u duhu ljubavi, tolerancije, multikulturalizma i multietičnosti (2).

Glavno obilježje suvremenog odgoja u obitelji treba imati za cilj izgrađivanje slobodne, samostalne i stvaralački usmjerene mlade ličnosti. Obitelj ima odgovornost i obvezu naučiti djecu živjeti s različitim kulturama, tradicijama i poštivanju slobode izražavanja. Odgoj sadrži tri grupe zadataka koje bi svaka obitelj trebala izvršavati uz pomoć šire društvene zajednice. To su: sadržaji koji se odnose na prenatalni i predškolsku dob djeteta, formalno obrazovanje te razvoj stvaralačkog, nonkonformističkog i kritičkog mišljenja. Ovi zadatci zahtijevaju višedimenzionalni pristup koji podrazumijeva zdrav život majke, oca, ishranu i odgoj. To se ne podudara s tradicionalnim mišljenjem koje roditeljstvo shvaća kao jednodimenzionalnu komponentu. Obitelj se počinje brinuti za dijete odmah nakon rođenja, a to se nastavlja brigom o zdravoj ishrani i pravilnim odgojem. Odgovornost obitelji zasniva se na pitanjima:

- Kako ubrzati mentalni razvoj djeteta i njegov svestrani kognitivni domet? To znači da je dijete potrebno učiti o procesu spoznavanja, učiti ga što je krajnji cilj, a što produkt, proizvod, djelo, čin i učinak. Dakle dijete treba podučavati o stvaralaštvu.
- Na koje načine osigurati uvjete u obitelji da može utjecati na dijete da razvoja svoje stvaralačke potencijale u smjerovima za koje postoje predispozicije?
- Na koje načine osigurati razvoj djeteta kao aktivni proces?

Dakle, uloga roditelja i obitelji je velika i nemoguće ju je izbjeći.

Obitelj treba biti mjesto u kojem razgovara, uči i razmjenjuju različite ideje. Društvo je red obitelj postavilo odgoj djeteta kao obvezu i odgovornost i to je regulirano i

obiteljskim zakonom. Ako dođe do zapaštenosti i zanemarivanja djeteta, obitelj odgovara pred zakonom. Obitelj je najvažnija i najodgovornija za pravilan rast i razvoj dječje ličnosti. Djetetu u obitelji u svakom trenutku treba biti osigurana podrška i sigurnost, čak i kad je skrivilo nešto. Niti u jednom trenutku ono se ne smije osjećati odbačeno, napušteno, izolirano niti napušteno od strane svoje obitelji. Svaku obitelj treba cijeliti i vrednovati po tome kako odgaja i koliko ulaže, odnosno investira u svoju djecu (2).

11. PROCJENA OBITELJI

Procjena obitelji je proces prikupljanja podataka o strukturi obitelji te odnosa i interakcija među pojedinim članovima. To je proces trajnog prikupljanja podataka. Podatci o obitelji sustavno se prikupljaju pomoću unaprijed određenih smjernica ili pitanja, zatim se klasificiraju i analiziraju u skladu s njihovim značenjem. Sestrinske dijagnoze mogu biti generirane s ciljevima i intervencijama koje su nastale u suradnji s djetetom i obitelji (14). Svrha sestrinske procjene obitelji jest određivanje potrebne količine sestrinskih intervencija. Sposobnost medicinske sestre u procjeni odnosa, uloga, veza kao i sustava vrijednosti koje obitelj vrjednuje, obrazaca dnevnih aktivnosti, načina na koje donose odluke i ispunjavanja dužnosti i funkcije, ima veliku važnost za kvalitetnu procjenu i planiranje intervencija za svakog pojedinog člana u obitelji kao i obitelji u cjelini (15).

Na kvalitetu procjene obitelji ne smiju utjecati predrasude medicinske sestre, njezin vlastiti doživljaj obitelji, osobno iskustvo ili emocionalne sklonosti. Zaključke koje donosi tijekom procjene obitelji medicinska sestra ne smije donositi i temeljiti na informacijama koje je prikupila od samo jednog člana, nego ih treba potvrditi kod više članova obitelji, šire obitelji, prijatelja, prosvjetnih radnika u školi, predškolskim ustanovama kao i u prethodnim bilješkama i izvještajima u sestrinskoj dokumentaciji. Procjena obitelji uključuje:

- gledište roditelja o roditeljstvu,
- pojašnjenje kulturalnih i socijalnih očekivanja za roditeljstvo,
- identificiranje problema ili ponašanja djeteta koje predstavlja brigu za roditelje,
- evaluacija interakcije između djeteta i roditelja tijekom pružanja zdravstvene njege.

11.1. Instrumenti za procjenu obitelji

Dva najčešće korištena instrumenta za razvoj obiteljske baze podataka su genogram i ecomapa. Oba imaju prednost, osiguravajući sredstva za interakciju s djecom i članovima u obitelji u neprijetećim načinima za dobivanje podataka o potencijalno složenim i teškim pitanjima.

Genogram je format za izradu obiteljskog stabla koji bilježi podatke o članovima obitelji i njihovim odnosima tijekom određenog vremenskog razdoblja, obično tri generacije. To je metoda procjene strukture obitelji i uvid u povijest bolesti svih članova (morbiditet, mortalitet i pojave bolesti), čime se otkrivaju informacije o genetskim i obiteljskim bolestima. Genogram prikazuje obitelj vizualno i grafički na način da omogućuje brzi pregled obiteljskih složenosti. Također je učinkovit način prenošenja informacija o obitelji drugim zdravstvenim ustanovama.

Ecomapa je vizualni prikaz obitelji u odnosu na zajednicu. Pokazuje prirodu i kvalitetu obiteljskih odnosa te koje vrste resursa i energije obitelj posjeduje. Ecomapa je korisna u procjeni obiteljske snage te koje dostupne resurse koriste u stresnim situacijama ili krizama (14).

Potencijalni izvori problema mogu se odrediti iz procjene podataka. Identificirane probleme bi trebali:

- potvrditi ili razjasniti s roditeljima
- biti spremni na odgovaranje na sva prioritetna pitanja kojima se roditelji žele baviti.

Kad je problem utvrđen onda sestra i roditelji mogu surađivati na stvaranju plana zdravstvene skrbi. Suradnja s roditeljima može poboljšati uspjeh plana ako roditelji budu uključeni u utvrđivanje sredstava za provedbu plana, strategija koje su sukladne njihovim uvjerenjima i rezultata za određivanje djelotvornosti plana.

Sestra prati obitelj pri svakom susretu i prilikom posjeta utvrđuje:

- koliko je učinkovit plan skrbi u postizanju rezultata,
- sve prilagodbe koje je obitelj postigla tijekom skrbi,
- zadovoljstvo roditelja smanjenjem ili rješavanjem utvrđenih problema.

Vrlo je bitno uzeti vrijeme za procjenu obiteljske strukture i stila kako bi se formulirao učinkovit plan zdravstvene njege. Upoznavanje obitelji i obiteljskog funkcioniranja u zdravstvenoj njezi uštedjet će mnogo vremena. Plan liječenja koji nije razvijen uz konzultaciju s pacijentom i obitelji često je osuđen na neuspjeh. Kao rezultat toga, tim zdravstvenih djelatnika dodatno troši vrijeme vraćajući se natrag na procjenu obitelji te prednosti i prepreke koje su bile prisutne cijelo vrijeme.

Za dobru procjenu obitelji potrebne su vještine promatranja i aktivnog slušanja. Medicinska sestra može procijeniti tijekom svake interakcije s obitelji. Neformalnim razgovorima s pacijentom i obitelji dok donosi lijekove, postavlja intravenski put ili tijekom hranjenja, sestra može dobiti podatke koji će joj pomoći u shvaćanju cjelokupne obiteljske slike (14).

12. UTJECAJ BOLESTI NA OBITELJ

Kad se pojavi ozbiljna bolest, cjelokupna obitelj je uključena u proces bolesti i liječenje kao cjelina. Bolesnik i obitelj imaju različite potrebe za obrazovanjem i savjetovanjem. Budući da svaka osoba u obitelji ima određenu ulogu koja je dio svakodnevnog funkcioniranja obitelji, bolest jednog člana narušava cijelu obitelj. Kad se član obitelji razboli, drugi članovi moraju mijenjati način života i preuzeti neku ulogu u funkcioniranju bolesne osobe, što opet utječe na njihovo vlastito funkcioniranje.

Ako osoba koja se bavi kuhanjem u obitelji ima operaciju i ne može kupovati ili pripremati jela nekoliko tjedana, ostali članovi moraju preuzeti tu odgovornost, usprkos poslovima koje već rade. Kada zaposleni roditelj mora provesti većinu noći pokušavajući utješiti dijete s infekcijom uha, roditelj ne gubi samo san nego mora ili dogovoriti skrb o djetetu ili uzeti slobodan dan od posla. Ako je čovjek koji je glavni donositelj prihoda u obitelji imao srčani udar, njegova žena će se morati vratiti na posao, povećati broj radnih sati ako je već zaposlena ili postati obiteljski uzdržavatelj.

Bolest može uzrokovati dodatni pritisak kao rezultat ekonomskih problema i zastoja u razvoju karijere. Kada je pacijent dijete može postojati pritisak koji je dodatni napor u obitelji ako ima braće i sestara čije potrebe također moraju biti ispunjene. Bolest u srednjem stadiju obiteljskog života, kada se adolescenti pokušavaju otrgnuti iz obiteljskih odnosa, a roditelji prolaze kroz vlastitu krizu životnog prijelaza, mogu uzrokovati dodatni pritisak na situaciju koja je ionako vrijeme potencijalnog obiteljskog nemira.

Opseg obiteljskog poremećaja ovisi o ozbiljnosti bolesti, obiteljskoj razini funkcioniranja prije bolesti, socioekonomskim okolnostima i mjerama u kojoj ostali članovi obitelji mogu apsorbirati ulogu osobe koja je bolesna. U nekim slučajevima, bolest može zbližiti obitelj, a u drugima, čak i manje bolesti uzrokuju značajan pritisak. Važno je prepoznati značenje bolesti, ne samo za pojedinca već i za obitelj. Tražeći od njih ono što oni smatraju većim problemom i kako oni planiraju rukovati određenim situacijama, može sestri pomoći procijeniti značenje pacijentove bolesti za obitelj.

Dugotrajna bolest, čak i u najstabilnijih i uz podršku obitelji, donosi promjene u obiteljskim odnosima. Bolest stvara neravnotežu u strukturi obitelji dok se prilagodbe ne pojave. Ako sestra ne prepozna promjenu i što ona predstavlja pacijentu i njegovoj obitelji te kako bi to moglo utjecati na pacijentovu spremnost i sposobnost za obavljanje zdravstvenih preporuka, ciljevi procesa učenja bit će umanjeni. Kada sestra podučava pacijenta i obitelj, važno je da identificira njihove odnose i da bude oprezna u stavovima članova obitelji.

Bolest u obitelji sklona je prouzrokovati anksioznost svih koji su u neposrednoj blizini pacijenta. Anksioznost može biti pogrešno interpretirana od strane zdravstvenih djelatnika kao nedostatak interesa da se pacijentu osigura pomoć i podrška. Sestra treba biti svjesna tih reakcija i spremna pomoći članovima obitelji da se nose sa svojim osjećajima, a samim time će biti u boljoj mogućnosti učiti članove obitelji o stanju i liječenju pacijenta (14).

13. EDUKACIJA OBITELJI

Sustavni pristup obrazovanju bolesnika zahtijeva uključivanje i članova obitelji. Provođenje podučavanja pacijenta treba provoditi u prisutnosti obitelji, bilo da se podučavanje odvija u bolnici, u ambulanti ili kod kuće. Ako će članovi obitelji biti primarni skrbnici, obrazovni materijali trebaju biti napisani kako bi mogli obitelj podučiti o postupcima za njegu pacijenta. Većina zdravstveno obrazovnih materijala za neprofesionalce su napisani za pacijente. Oni opisuju ono što pacijenti mogu učiniti u vezi problema, ali ne i ono što član obitelji može učiniti da pomogne pacijentu.

Obiteljski skrbnik mora znati sve što bolesnik radi, ali osim toga treba smjernice u tome kako raditi s pacijentom. Obitelji često imaju potrebu planirati unaprijed za probleme koji se mogu pojaviti. Oni također trebaju naučiti o važnosti obraćanja pozornosti na vlastite potrebe kako bi bili u mogućnosti pružiti najbolju moguću skrb za oboljele, te da bi mogli održati kvalitetu svoga života.

Članovi obitelji u kojoj se nalazi bolesnik često su neinformirani o tome što treba činiti. Povećanje kompetencija obitelji zahtijeva poduku s vještinama koje su im potrebne za kvalitetnu skrb bolesnika kod kuće. Korisno je planiranje sestree s pacijentom i obitelji o tome što mogu očekivati i što trebaju učiniti. Informacije potrebne obitelji:

- opće informacije o pacijentovom zdravstvenom stanju, uključujući i njegove uzroke i posljedice,
- kada i kako zatražiti pomoć zdravstvenih djelatnika te što pripremiti do njihovog dolaska,
- što obitelj može učiniti da prevenira komplikacije bolesti.

Koristeći učenje „na temelju slučaja“, što su druge obitelji učinile u sličnim okolnostima, predstavlja odličnu strategiju edukacije obitelji. Obitelj često zanima kako su druge obitelji u istim situacijama riješile svoje probleme i stoga pozitivno odgovaraju na učenje kroz takve primjere (14).

14. ZAKLJUČAK

Obitelj je tijekom povijesti doživljavala različite promjene u svojoj strukturi, funkcijama i vrijednostima, ali sve do danas se smatra temeljnom ljudskom zajednicom. Ljudska povijest bila je burna te su mnoga društva nastajala i prestajala postojati, ali obitelj se održala pružajući uvijek svojim članovima sigurno utočište te izvor mira i sigurnosti kako bi im olakšala životne izazove. Danas je, više nego ikad prije, društvo sastavljeno od većeg broja vrijednosti, stilova života i obiteljskih oblika. Upravo zbog te činjenice nema jedinstvene definicije koja govori što je to obitelj. Ali i bez jasne definicije svima je jasna važnost obitelji u životu svakog čovjeka. Važnost obitelji naročito je izražena u trenutku oboljenja nekog člana obitelji. Kada se u obitelji pojavi ozbiljna bolest, obično je cijela obitelj uključena u proces liječenja i skrbi za bolesnika. Dakle bolest ne utječe samo na bolesnika, nego mijenja funkcioniranje cijele obitelji. Poznavanje strukture unutar obitelji pomaže medicinskoj sestri kako bi utvrdila promjene koje su se dogodile nakon pojave bolesti, kako pomoći obitelji, ali i da bi dala upute obitelji kako oni mogu pomoći svom oboljelom članu.

15. SAŽETAK

Obitelj postoji otkako postoji i ljudski rod. Zbog promjena u društvu godinama mijenja svoju strukturu i oblik, al sve do danas je ostala temeljna društvena jedinica. Jedinstvene definicije koja točno određuje što je obitelj nema, jer ona dolazi u raznim oblicima. Mnogi stručnjaci i autori priznaju obitelji samo ako je ona okrunjena brakom, no suvremenu obitelj karakterizira raznolikost pa se sve češće pojavljuju obitelji izvan bračnih oblika. Svaka obitelj je različita i ima svoja određena obiteljska pravila po kojima funkcionira. Karakteristika svake obitelji je da ima temeljne funkcije. Te funkcije su vrlo bitne za obitelj i društvenu zajednicu. One imaju funkciju osigurati uvjete za prilagodbu pojedinca za funkcioniranje u široj društvenoj zajednici. Poznavanje strukture i funkcioniranja obitelji od velike je važnosti za medicinsku sestru u radu s oboljelim članom u obitelji. Pojava bolesti u obitelji utječe na sve njene članove jer to mijenja dinamiku funkcioniranja svakog njezinog člana. Obitelj treba biti uključena u cijeli proces liječenja i oporavka bolesnog člana obitelji, a medicinska sestra je ta koja će ih podučiti postupcima koji će pomoći u tom procesu.

Ključne riječi: obitelj, brak, funkcije obitelji, procjena obitelji

16. SUMMARY

Family exist since there is humanity. Because of the changes in society, family had been changing its structure and form for ages, but until now has remained a fundamental social unit. Beacuse of its importance, families are dealing with a number of scientific and tehcnical researches. A unigue definitions that specifies what family does do not exist, because it comes in various forms. Many experts and authors only accept married families, but not modern families that often does not include marriage. Every family is different and has its own specific family rules by which they function. The characteristic of every family is having basic functions. That functions are very important for family and social community. They have function to provide conditions for the adjustment of the individual to function in bigger social community. It is important for the nurse to know the structure and functioning of the family in order to help the sick member of the family. The appearance of the disease in the family affects all family members because disease changes the dynamic of family function. Family should be included in the whole process of treatment and recovery of the sick member of the family and nurse is the one who will teach themthe procedures that will help in that process.

Key words: family, marriage, family function, family evaluation

17. LITERATURA

1. Janković J. Obitelj u fokusu. Zagreb: Etctera; 2008.
2. Stevanović M. Obiteljska pedagogija. Varaždinske Toplice: Tonomir; 2000.
3. Ljubetić M. Biti kompetentan roditelj. Zagreb:Mali profesor; 2007.
4. Kregar J, Polšek D, Ravlić S. Uvod u socijologiju. Zagreb: Pravni fakultet; 2005.
5. Vlaković M. Društveni utjecaj na brak i obitelj. 1999. [pristupljeno:10.07.2016.]
Dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/31497>
6. Baloban S. Hrvatska obitelj na prekretnici. Zagreb: Centar za promicanje socijalnog nauka: Glas Koncila; 2001.
7. Bijelić N, Rašpolić T, Žerjavić J. Love Me, Thrill Me, Kiss Me, Cheat Me: Značenje monogamije i studentsko seksualno ponašanje. 1997. [pristupljeno:12.07.2016.]
Dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/154476>
8. Benveniste A. Obitelj kroz povijest. 1972. [pristupljeno:25.07.2016.] Dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/36642>
9. Vukšić T. Mješovite ženidbe u katoličanstvu, pravoslavlju i islamu (II.) Pravno i pastoralno pitanje u međuvjerskim odnosima. 2007. [pristupljeno:25.07.2016.]
Dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/22590>
10. Giddens A. Sociologija. Zagreb: Nakladni zavod Globus; 2007.
11. Plačko Lj. Promjene u obiteljskim funkcijama. 1972. [pristupljeno:27.07.2016.]
Dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/58400>
12. Spasojević P. Porodična pedagogija i odgovorno roditeljstvo. Banja Luka: Univerzitet u istočnom Sarajevu; 2011.
13. De Micheli Vitturi D. Prirodno planiranje obitelji. 2006. [pristupljeno:28.07.2016.]
Dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/4635>
14. Doing a family assessment. [pristupljeno:06.09.2016.] Dostupno na:
<http://www.euromedinfo.eu/doing-a-family-assessment.html/>
15. Fučkar G. Proces zdravstvene njege. Zagreb:Medicinski fakultet Sveučilišta u Zagrebu; 1992.

Prema Odluci Visoke tehničke škole u Bjelovaru, a u skladu sa Zakonom o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, elektroničke inačice završnih radova studenata Visoke tehničke škole u Bjelovaru bit će pohranjene i javno dostupne u internetskoj bazi Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu. Ukoliko ste suglasni da tekst Vašeg završnog rada u cijelosti bude javno objavljen, molimo Vas da to potvrdite potpisom.

Suglasnost za objavljivanje elektroničke inačice završnog rada u javno dostupnom nacionalnom repozitoriju

IVANA GARIC'

(Ime i prezime)

Dajem suglasnost da se radi promicanja otvorenog i slobodnog pristupa znanju i informacijama cjeloviti tekst mojeg završnog rada pohrani u repozitorij Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu i time učini javno dostupnim.

Svojim potpisom potvrđujem istovjetnost tiskane i elektroničke inačice završnog rada.

U Bjelovaru, 06.10.2016.

Ivana Garic'

(potpis studenta/ice)